
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

צפת של קודש ושל חול - 13027

תאריך עדכון אחרון 12-09-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' ירון בן-נאה

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: yaronbn@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: בתיאום מוקדם

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הקורס יתמקד בקהילת צפת במאה הט"ז, המאה הנחשבת לתור הזהב בתולדותיה. ננסה להקיף את חיי הקהילה בתקופה זו, ודרכה גם להכיר קהילות יהודיות אחרות במרחב העות'מאני. נבחן את דמותה, ארגונה והנהגתה של קהילה מגוונת וחשובה זו, נתוודע לעולמם של החכמים והמקובלים, למתחים החברתיים, לקשרים עם קהילות אחרות, ולפרשיות משמעותיות בתולדות הקהילה. בסיום נלמד על ירידתה של קהילת צפת ונדון בגורמים לעלייתו ולשקיעתו של מרכז יהודי יחידאי זה.

מטרות הקורס:

הכרות עם ספרות המחקר ועם המקורות הראשוניים, תוך פיתוח קריאה ביקורתית של טקסטים. מטרה נוספת היא הבנה נכונה יותר של מציאות החיים הדינמית בצפת של המאה הט"ז.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

הכרות עם ספרות המחקר ועם המקורות הראשוניים, תוך פיתוח קריאה ביקורתית של טקסטים. מטרה נוספת היא הבנה נכונה יותר של מציאות החיים הדינמית בצפת של המאה הט"ז.

דרישות נוכחות (%) :

90%

שיטת ההוראה בקורס: קריאת ספרות מחקר כרקע לשיעור, קריאת טקסטים ודיון בחומרים בכיתה

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

כללי: תולדות א"י בתקופה העות'מאנית
הכיבוש העות'מאני וראשית הקהילה היהודית בצפת
פני התקופה ופני הארץ
מעמד החוקי והחברתי של היהודים במדינה העות'מאנית
קהלים וקהילה (דמוגרפיה)
הארגון הקהילתי: הנהגה ומוסדות
צפת וירושלים: פולמוס השמיטה ופולמוס הסמיכה
מתחים פנימיים: המפגש בין העדות והיחסים ביניהן
מתחים פנימיים: בין קבוצות ומעמדות
מתחים פנימיים: עבריינות ופיקוח חברתי
חיים יומיום: יחיד והמשפחה
חיי יומיום: תרבות חומרית
החיים הדתיים, מוסדות לימוד ויצירה
חבורות קדושות

מקומות קדושים ופולחן עממי
היצירה התורנית בצפת
קשרים וזיקות בין צפת והעולם היהודי
שקיעתה של צפת

חומר חובה לקריאה:

כללי: פני התקופה ופני הארץ
ד' גרוסמן, הכפר הערבי ובנותיו, ירושלים תשנ"ד, עמ' 15-52
ד' זאבי, המאה העות'מאנית: מחוז ירושלים במאה השבע-עשרה, ירושלים תשנ"ו, עמ' 21-48,
140-109
א' כהן, ההיסטוריה של א"י, שלטון הממלוכים והעות'מאנים, ירושלים תשמ"א, עמ' 93-165
ב' לואיס, עלי היסטוריה - קובץ מחקרים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 74-105 (כללי)

קהלים וקהילה
י' בן-נאה, יהודים בממלכת הסולטנים, ירושלים תשס"ז, פרק מעמד חוקי וחברתי
א' דוד, עלייתם של מגורשי ספרד לארץ-ישראל והשפעתם על היישוב, מורשת ספרד (ח' ביינארט
עורך), ירושלים תשנ"ד, עמ' 435-459
י' הקר, יוצאי ספרד באימפריה העות'מאנית במאה הט"ז - קהילה וחברה, מורשת ספרד, עמ' 460-478
ב' לואיס, עלי היסטוריה, עמ' 111-128 (יהודים)

הארגון הקהילתי: הנהגה ומוסדות
י' בן-נאה, יהודים בממלכת הסולטנים, פרק ארגון הקהל ומוסדותיו
מ' רוזן, דמותו של היישוב היהודי, בתוך: ההיסטוריה של א"י, עמ' 199-247

מתחים פנימיים: בין העדות
ר' למדן, יחסים בין-עדתיים בצפת לאחר גירוש ספרד, פעמים 72 (תשנ"ז), עמ' 75-83
מ' רוזן, מעמד המוסתערבים והיחסים בין העדות בישוב היהודי בא"י, קתדרה 17 (תשמ"א), עמ'
101-73

מתחים פנימיים: בין קבוצות ומעמדות בצפת
כ' הורוביץ, הערות ליחס המבי"ט אל חסידי צפת, שלם ה (תשל"ז), עמ' 273-284
י' הקר, "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ": תשלום מס הג'זייה על-ידי חכמים בארץ
ישראל במאה השש-עשרה, שלם ד (תשמ"ד), עמ' 63-117

מתחים פנימיים: עבריינות ופיקוח חברתי
י' בן-נאה, משכב זכר בחברה היהודית העות'מאנית, ציון סו (תשס"א), עמ' 171-200
ר' למדן, סטיות מנורמות המוסר המקובלות בחברה היהודית בארץ ישראל ובמצרים במאה ה-16,
ארוס, אירוסין ואיסורים (י' ברטל וי' גפני עורכים), ירושלים תשנ"ח, עמ' 119-130

חיי יומיום: יחיד ומשפחה
י' בן-נאה, יהודים בממלכת הסולטנים, פרק המשפחה
ר' למדן, עם בפני עצמן: נשים יהודיות בארץ ישראל ..., תל אביב תשנ"ו, עמ' 9-15, 54-60;
205-178

חיי יומיום: תרבות חומרית

י' בוכמן, פאשות, פלחים ופיראטים: צוהר לאורחות החיים בארץ ישראל במאות הט"ז והי"ז, [חמ"ה] תשע"ג
י' בן-נאה, חיי יום בארץ-ישראל העות'מאנית, (ביקורת על בוכמן), קתדרה 154 (תשע"ה), עמ'
189-195

הארכאולוגיה של צפת
יוסי סטפנסקי ואליהו בן-טובים, בית הקברות היהודי בצפת: מצבות קבורה מהמאות ה-16 וה-17 לסה"נ, מחקרים חדשים של הגליל, בעריכת ציונה גרוסמרק ואחרים, ב, זכרון יעקב תשע"ו, עמ'
221-248.
ר' פוקס, הבית הערבי הארץ-ישראלי: עיון מחודש, קתדרה 89 (תשנ"ט), עמ' 83-126; 90 (תשנ"ט), עמ' 53-86.
ע' שטרן, קרמיקה מיובאת מהתקופה הממלוכית המאוחרת ומהתקופה העות'מאנית בח'ארת אל-אטה, צפת, עתיקות 78 (תשע"ד), עמ' 143-151

החיים הדתיים, מוסדות לימוד ויצירה
מ' אורון, חלום, חזיון ומציאות בספר החזיונות לר' חיים ויטל, מחקרי ירושלים במחשבת ישראל י' (תשנ"ב), 299-309
י' בן-נאה, 'החיים הדתיים של יהודי ירושלים', ספר ירושלים בתקופה העות'מאנית המאוחרת, (בעריכת י' ברטל וח' גורן), ירושלים תש"ע, עמ' 315-328
מ' חלמיש, במבוכי ההנהגות בצפת, מאה שערים, עיונים בעולמם הרוחני של ישראל בימי הביניים לזכר יצחק טברסקי (ע' פליישר ואחרים עורכים), ירושלים תשס"א, עמ' 371-386. (eq&הנ"ל, הקבלה, רמת גן תש"ס, עמ' 332-346)
י' ינון, השפעות צופיות על הקבלה בצפת, מחניים 6 (תשנ"ד), עמ' 170-179
ר' מרוז, חיי הרוח בצפת במאה הט"ז, אריאל 8-157 (תשס"ג), עמ' 82-90
ר' מרוז, חבורת ר' משה בן מכיר ותקנותיה, פעמים 31 (תשמ"ז), עמ' 40-60
בועז הוס, הקהילות הזוהריות של צפת, בתוך: ז' גריס ואחרים עורכים, שפע טל: עיונים במחשבת ישראל ובתרבות יהודית מוגשים לברכה זק, באר שבע תשס"ד, עמ' 149-169

דיבוקים וסיפורי רוחות, חלומות וחזיונות
ר' אליאור, הדיבוק: בין העולם הנגלה לעולם הנסתר: קולות מדברים, עולות שותקים וקולות מושתקים, מחקרי ירושלים במחשבת ישראל יט (תשס"ה), עמ' 499-536
י' בן-נאה, הצצה אל עולם נסתר בסיפורי איחוז בכתבי ר' אליהו הכהן מאזמיר, כחלום יעוף וכדיבוק יאחז: על חלומות ודיבוקים בישראל ובעמים (בעריכת ר' אליאור ואחרים), סכוליון, ירושלים תשע"ג, עמ' 305-323
י' חיות, דרך לא מקובלת? מיסטיקאות יהודיות באספקלריה של 'ספר החזיונות' לר' חיים ויטאל, ציון סז (תשס"ב), עמ' 139-162.

מקומות קדושים ופולחן עממי
י' בילו, פולחן ומקום קדוש בדת האזרחית ובדת העממית בישראל, מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי יט כ (תשנ"ז-תשנ"ח), עמ' 65-84, ובפרט 74-78
ל' ולנסי, אנתרופולוגיה משווה של נוהגי פולחן: העלייה לרגל לירושלים בתקופה העות'מאנית, אלפיים 21 (תשס"א), עמ' 95-123
א' ריינר, בין יהושע לישוע - מסיפור מקראי למיתוס מקומי: פרק בעולמו הדתי של היהודי הגלילי, ציון סא (תשנ"ו), עמ' 281-317
א' ריינר, יהושע הוא רשב"י, חצור היא מירון: לטיפולוגיה של סיפור ייסוד גלילי (עוד פרק בעולמו הדתי של היהודי הגלילי), תרביץ פ (תשע"ב), עמ' 179-218

קשרים וזיקות בין צפת והעולם היהודי
י' בן-נאה, קהילת איסתנבול וקשריה עם הישוב היהודי בא"י במאה הי"ז, קתדרה 92 (תשנ"ט), עמ'
106-65

א' דוד, הקשרים בין יהודי צפא"פ לא"י במאות הט"ו והט"ז, פעמים 24 (תשמ"ה), עמ' 86-74
י' הקר, 'יוונים' נקבצים אלי צפת במאה השש-עשרה, פרק בתולדות התמיכה ביהודי ארץ-ישראל
ובאירגונם העצמי, שלם ז (תשס"ב), עמ' 150-133
י' הקר, "כי אנשים אחים אנחנו": בין חכמי שאלוניקי לצפת, שלם ח (תשס"ט), עמ' 326-249

שקיעתה של צפת
ע' יסיף, שוורים גלוחי זקן: המאבק על המיתוס של צפת בימים ההם, בזמן הזה, מכאן ה (תשס"ה),
עמ' 79-42
ע' יסיף, אגדת צפת: חיים ופנטזיה בעיר המקובלים, חיפה - תל אביב תשע"א

חומר לקריאה נוספת:
לפי דרישה

מרכיבי הציון הסופי :
הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 40 %
השתתפות פעילה / עבודת צוות 20 %
נוכחות / השתתפות בסיור 40 %

מידע נוסף / הערות:
לא